

BOLLETÍ DE LA SOCIETAT ARQUEOLÒGICA LULIANA

ANTIGUES POSSESSIONS D'ARTA

NOTICIES DE LES MATEIXES I DELS SEUS SENYORS

EN ELS SEGLES XIII, XIV I XV.

No és el nostre intent fer amb aquest treball el seriós estudi que cal de la propietat rústica de Mallorca, que exigeix persona competentíssima en agronomia i les seves derivacions.

Enamorat dels temps vells, dels temps que passaren a la història, com vulgarment se diu, de coses, éssers i estats d'aquelles èpoques, aprofitant els documents i les notes autèntiques espigolades amb paciència en els nostres arxius, hem cregut oportú dedicar al terme d'Artà el present estudi, perquè, a més del bon afecte que per aquella regió llevantina sent el nostre cor, apar que n'és encara avui tros de terra mallorquina que, degut a la seva situació topogràfica, conserva en ple segle XX bon nombre d'antigues possessions no transformades, ni establertes a particulars per no reunir les característiques que a tals subdivisions precisen, i convenient també hem cregut enllaçar íntimament amb el concís estudi de les velles possessions medievals d'aquell terme el dels senyors de les mateixes durant les centúries XIII-XV.

Sempre devots de la Història, especialment en les seves branques social i genealògica, han d'estar en relació amb les susdites heretats els antecedents i notícies aportades de les famílies que durant la referida època feien aquella història a cada regió del Regne.

Per això no hem dubtat de la conveniència de presentar crescut nombre de documents per fonament incontrastable de tot quant afirmam. Ells són les úniques fonts a on acudim per apagar la nostra sed de veritat històrica de tot el que en la tasca empresa hem d'expressar; ells i no nosaltres comproven o neguen apreciacions i fets, ells i no nosaltres són els fiadors en la matèria tractada.

Tenen aquests documents, al nostre entendre, gran importància per diversos motius: la seva qualitat d'inèdits que els dóna positiu valor de cosa desconeguda; el lèxic en que estan redactats, degotant desiera un rosari de bellíssimes paraules del més pur català de Mallorca usat aleshores i caigudes en desús al començament de l'edat moderna; l'expressió de consuetuts de l'època tretes sovint a col·locació en les disposicions i manaments dels Governadors i Lloctinents, entre altres coses interessants que se relacionen amb l'heretat a que fan referència o amb la família que en aquelles centúries la posseïa.

I volguent donar notícies d'aquestes, encara que limitant-nos a l'època esmentada i a les branques senyores de les heretats o possessions consignades en el present estudi, hem cregut del cas acompanyar taules genealògiques parcials de les famílies que comprèn.

Sabem que els conqueridors de Mallorca la trobaren molt ben conrada pels morosos habitants, plena de importants alqueries i rafals escampades per sos fertílissims camps. Aquestes heretats, doncs, ja formades com a tals, adjudicades al Rei o donades en el Repartiment als Magnats i porcioners són les que duen per la seva creació vertader orígen àrab.

Altres, emperò, se formarien segurament per les porcions de terra donades aleshores als mateixos porcioners i en general als primers pobladors de l'illa, i passant el temps, d'unes i altres, de grans extensions en la centúria XIII, dividides i subdividides més tard se'n formaran de menys importància, orígen o creació que cal comparar amb el que duen branques menors d'antic i troncal llinatge.

Ara vejem amb quina denominació eren conegudes des d'allavors aquestes heretats. A Mallorca, com també a València, s'anomenaven aquelles grans heretats *Alqueries*, que segons tots els historiadors, i ho confirmen els documents, eren les principals a on radicaven les cases solars i que comprenien moltes vegades diferents parts o porcions de terra que separatament se conraven i se deien *Rafals*. (1)

Però a la nostra illa no transcorregué molt de temps després de la conquesta sense que apareixés una altra paraula genèrica per anomenar en conjunt tota heretat constituïda, ja se digués abans alqueria o rafal, honor o lloc. Aquesta és la de *Possessió*, paraula que des de principis del 1300 veiem usada en molts de documents per anomenar una o vàries heretats aplegades.

Mentres autèntiques fonts històriques no provin el contrari hem de convenir que la paraula catalana *masia* jamai no s'usa a Mallorca, documentalment, per anomenar cap mena de propietat rústica i s'usa en canvi la de *possessió*.

En distints documents que van transcrits en aquest treball se pot confirmar l'expressat.

(1) Segons les respectives etimologies *Alqueria* vol significar casa forana o lloc de poques cases, i *Rafal* casa o heretat prop de vila, però aquestes paraules no s'apli, caren rigorosamet, es a dir guardant completa relació amb les terres que designaven.

En els segles XIV, XV i següents, amb la paraula *Honor* s'anomenaven també moltes heretats o possessions, no apareixent clar quines eren les característiques que reunien les que així se deien. (2)

Tota la propietat rústica mallorquina és tenguda baix alou o domini directe, a part de l'útil, i això és originari del susdit Repartiment de les terres que seguí a la Conquesta entre el Rei i Magnats, de que resulta que des d'aquella època, degut a donacions i vendes fetes pels esmentats Magnats i porcioners moltíssimes, la major part, d'heretats eren posseïdes per persones que damunt aquelles no tenien el domini directe i si sols la possessió de les mateixes.

No creim, per tant, fora de raó suposar que fonc la causa d'anomenar-se amb el de *possessió* les alqueries i rafals d'orígen àrab i terres conjuntes que degut als heretaments i donacions als nous pobladors de Mallorca se formaren aleshores i seguiren creant-se després, de les que sos posseïdors no tenguessen el domini directe. Però corrent el temps, per corrupció de l'us de la paraula es feu aquesta genèrica i amb ella s'anomenaren tota mena de propietats, tenguessen o no damunt elles els posseïdors senyoria o domini directe i alodial, (3) perquè és molt corrent a Mallorca adquirir aquest separatament de l'útil.

Per enfitéusis perpètua s'adquiriren usualment la major part de terres i propietats ja constituïdes en possessions, reservant se el venedor el seu alou, que sovint veim adquirit més tard pels posseïdors de les mateixes.

(1) De les distintes opinions de diferents historiadors referents a la causa o motiu de anomenar amb la paraula *Honor* certes propietats o possessions de Mallorca creim la més encertada la que dona com a causa o raó la d'ésser tengudes les així anomenades baix alou i directa senyoria o domini de sos posseïdors. No obstant amb certesa no podem donar com a segura i única dita circumstància. Pasa en això el mateix que en l'adopció de llinatge en les consorts i vidues mallorquines, que unes vegades prenen i avantposen al seu el de son marit i altres viceversa. Per consegüent, fins que documents irrefutables no confirmen les característiques que deuen tenir les susdites heretats per anomenar-se *Honor* seguirem amb el mateix dubte.

(2) V. *Bolletti*, Document n.º CXLVII, pág. 221 del tom XXIII.

Durant l'etat mitjana eren, regularment, les possessions mallorquines de gran extensió, especialment les del terme d'Artà, sobretot aquelles que contaven com a principal rendiment el que produïen les guardes de bestiar.

Conta la Crònica del Rei En Jaume entre altres que en la segona expedició a l'interior de l'illa i presa del terme d'Artà, a més de gran quantitat de blat prengué als moros habitants de dita comarca deu mil caps de bestia gros i a l'entorn de trenta mil del menor, cosa que evidentment prova era d'una importància extraordinària la seva riquesa pecuària.

Comprenia el terme d'Artà quan la conquesta de Mallorca (1229) segons el Repartiment de l'illa quaranta i dues alqueries, i aleshores el Doctor Binimelis la seva Història de Mallorca l'any 1595, conigna que aleshores contenia dit terme cent devuit possessions.

Avui, degut a les subdivisions de moltes d'elles se n'han anat formant crescut nombre de menor importància, a les que s'anomena amb la paraula *llocarró*; com també per l'establiment d'altres velles possessions queda subdividida entre particulars bona part de terres, sobretot les mes veïnes de la vila d'Artà i de la de Capdepera i Son Servera, que, com ja és sabut, formaven abans un sol terme municipal.

Blats i altres grans de la millor qualitat, extensíssims olivars i vinyes, i casi tota voltada l'antiga vila de terres destinades a horta, regades amb abundància per les aigües de distintes fonts aprofitades després de fer moldre vellíssims molins, eren amb els susdits bestiaris les principals produccions d'aquesta regió llevantina de Mallorca.

D'entre tota la illa n'eren molt cercades i apreciades les llanes que donaven les ovelles de les grans possessions d'Artà, i fonc dita circumstància la causa que s'hi formàs un gremi de perayres tan important que cal comparar-lo amb el que existia a Lluçmajor, i altre de teixidors molt reconegut fins als nostres dies per les seves manufactures, ben fetes com les mil·lors.

Altre característica cal anotar d'algunes possessions d'aquest terme, i és que do-

nada la seva situació desolada poguessin en les mateixes existir normalment diferents espècies de bestiar salvatge: cervos, porcs senglars, cabrits, i certa raça d'ovelles no conegudes a altra regió de Mallorca.

Sens dubte foren tals circumstàncies les que mogueren al Rei Jaume II de la dinastia mallorquina a adquirir vàries de dites possessions per formar a principis del 1300 la seva caçera reial, anomenada *Devesa de Ferruitx* de la que tractarem en un altre volum.

Una de les antigues possessions d'Artà, anomenada avui *S'Heretat*, inclou en les seves muntanyes les meravelloses *Coves* tan conegudes i de fama universal.

En aquella època molts dels propietaris d'importants possessions de la illa habitaven en les mateixes dirigint son cultiu, tal volta per complir l'obligació imposada pel Rei Conqueridor al donar-les a sos avantpassats amb la referida obligació de residència.

De l'any 1343, amb motiu de cert plet mogut entre els jurats de la Ciutat i Regne i l'estament militar del mateix, existeix transcrita la nòmina de les persones que aleshores representaven el primer i més privilegiat braç de la societat mallorquina, i també les diligències manades als batlles de les viles per la citació dels cavallers i generosos habitants llavors en alqueries o possessions situades en sos respectius batllis o distrites. Per les susdites diligències, continuades en el mateix llibre que conté aquella relació (1) venim en coneixement de les famílies principalíssimes del més alt estament que a la venguda de Pere IV residien en les seves heretats: En Guillem de Santa Cília i En Bernat Doms en el terme de Porreras, En Guillem Soltzina de Puigdorfilà en el de Muntuirí, En Gil Descolomers en el d'Artà, En Guillem Safont i En Domingo Lull en el de Castallitx, En Berenguer Doms i En Pere Tornamira en el de Manacor, En Pere Totzo en el de Santanyí, En Nunyo Uniz en el de Santa Maria del Camí, N'Arnau de To-

(1) ARX. HIST. DE MALLORCA.—*Lib. Extraordinari de 1343*, sens foliar.

rella i en Miquel de Sant Martí en el de Muro, N'Arnau Satorre. En Bernat Datset, En Bartolí Desvalers i En Mateu Aymeric en el de Sineu, En Pere Satorre en el de Santa Margarida, En Lop Garcés i En Bernat de Buadella en el de Pollensa, En Rodrigo de Sant Martí en el de Selva «el qual era partit de la nostre parroquia (Selva) i se'n era entrat en Ciutat», i En Pere Cerdó, cavaller, en el d'Inca. I aleshores residien també a la part forana de Mallorca la major part, per no dir totes, de les preeminents famílies que més tard, en les centúries XV, XVI i següents, traslladades a la Ciutat i reconeguda primer la seva qualitat de Ciutadà de Mallorca, anaren ingressant en l'expressat estament militar substituint pels seus llinatges els gloriosos extingits que des de la Conquesta l'integraven. (1)

Així com trascorren les dues darreres centúries de l'edat mitjana i primers de la moderna moltes de les principals famílies d'aquesta ciutat se donaven al comerç tan floreixent en el segle XIV, se pot ben dir que d'altres de semblant categoria i residents en aquella època a la part forana a més de dedicar-se a la conducció de les seves possessions aixamplaven i engrandien el negoci, arrendant-ne d'altres i creant companyies per la formació de grans guardes de bestiar de llana i boví, aportant com a capital els caps que integraven aquelles o la major part, donant-ne una proporcional als pastors o companys d'empresa.

Tal costum explica els casos, molt freqüents allavors, de veure alts personatges mallorquins arrendataris de possessions, que el poc versat en la matèria, desconexedor de la nostra història social con-

(1) La relació o nòmina de les persones *cap de llinatge*, prohoms preeminents de la part forana de Mallorca que en aquella època no formaven part de l'estament militar, però que pel seu origen, per la consideració en que eren tenguades, per la seva fortuna i posició social se les deu reputar com a prohoms amb honor de cavallers (a) com ho prova la inclusió dels seus noms en la llista que se troba inserta en el *Llibre de Lletres Comunes* de l'any 1362, sens foliar, de l'Arxiu Històric de Mallorca

(a) Tots els continuats en la mateixa llista posseïen cavalls i armadures diferents en servei de son rei (Pere IV) i defensa de Mallorca.

fon sovint incloent els tals en l'estament de conradors, més tart conegut vulgarment amb la denominació d'*amos de possessió*, que en el seu sentit pla eren els que regularment no constituïa la propietat territorial son patrimoni i si tan sols el maneig precís per conrar les heretats arrendades, i les guardes que les mateixes podrien sostenir.

Documents que aniran trascrits especificaran clarament aquests extrems.

Dedicats al conreu d'aquestes grans possessions tenien sos senyors crescut nombre de persones: majorals que directament cuidaven de la mateixa i de la ordenació dels treballs propis de cada època de l'any i de la directa inspecció del personal que treballava a ses ordres; "paraiés,, que cada un manava i cuidava un parell de muls o mules, anomenats bovers quan aquells pareis eren de bestia boví; un o més oгуers per la guarda d'egues de cria, integrada també per gorans, cavalls pares, pollines, mulats, muls i mules; pastors, cabrers, bovers i porquers; garriguers per l'esment de boscs, pinars i garrigues; cuiners i cuineres pels quefers de manutenció diària, cura dels rebosts i pastadors, no faltant un o dos atlots, *places mortes*, que malgrat aquest qualificatiu representaven les seves feines una activitat constant deguda als mil menesters que havien de complir del matí al vespre.

I si de campanilles i rumbós n'era el senyor, completava la nòmina de dependents dedicats als treballs propis del conreu dels camps, guardes de bestiar, esment dels boscs i menesters casolans amb bon nombre d'esclaus per son propi servei, caçadors que cuidaven dels cans de caça o mostra, i falconers per la cerca d'agres de falcó (1), nodriment i anostrament dels mateixos per dedicar-los a la caça d'aus i de llebres en combinació amb els cans, i que tan bon compte donaven una vegada anostrats, fins arribar a la categoria de falcó *pelós*. (2)

(1) Endret de muntanya on criaven habitualment els falcons, molt cercats i guardats per diferents disposicions i ordenacions promulgades.

(2) Falcó anomenat així per poder-lo dedicar, per les seves qualitats i condicions, a la caça de la llebre amb ajuda dels cans.

No podem precisar la fisonomia especial que tendrien els casals de les antigues alqueries mores que s'alçaven per tots els camps i serres de Mallorca al conquerir-la l'invicte Jaume I.

Comprovat pot ésser pertotthom l'escasíssim nombre de restes àrabs que avui a Mallorca se conserven, per poder donar llum a aquest estudi: cínies i pous, ponts i altres mutilades construccions mores, qualque paret de casa vella que poden encara avui veure-s i estudiar, són els únics restes que fora de la Ciutat, que sapiguem, existeixen. I això en veritat és poca cosa, ínfim detall per poder fer la referida reconstitució del casal de l'antiga alqueria aràbiga mallorquina, pel que cal sols amb la imaginació i a la vista de restes d'edificis antics d'Àfrica i d'altres regions d'Espanya de l'època de la dominació islamita, reconstituir-los mentalment.

Però passa altra cosa quant a poder precisar avui les característiques que reunitien els casals d'aquelles velles alqueries quan ja s'anomenaven a Mallorca *possessions*. Al 1300 i en la següent centúria cal suposar a moltes d'elles, edificades damunt restes d'edificis moros i de les quals es pot donar gairebé la seva fisonomia reconstituïnt les damunt el que de les mateixes actualment resta encara.

N'era requisit especial la torre de defensa arrambada o poc separada de l'alberg i d'altres dependències que formaven un conjunt amb la gran clastra, murada a la part de son portal forà i porticada per altra part en un dels costats amb arcs gòtics, en la tradició d'aquest estil a Mallorca. Això pels casals on no tot l'edifici n'era fort, com passava en els que tenien les especialitats que avui podem veure com són la torre d'En Montsó (més tard dita de Canyamel) a Artà i la casa de les Puntes a Manacor, per no citar-ne d'altres, unes coronats sos murs de marlets i altres defensats sos portals per matacans.

Els senyors d'aquestes antigues possessions i que en elles vivien, habitaven juntament amb les dependències del l'alberg les susdites torres, essent les cambres principals i de més respecte les que en les mateixes existien. Ho comproven perfectament els inventaris d'aquelles èpoques que hem

tengut ocasió de veure i transcriure, on se consignen els llits, estilats llavors damunt tarimes i tancats de cortinatges amb son banquet com accessori, guarnits de màrfega de palla, dos matalassos de llana i coixí travesser de plomes; caixes gòtiques de fusta vista o policromes, banquets, taules, bancals i arribancs, figurant també entre aquests austers mobles mitjevals qualque mirall, llànties de metal i de vidre, i per totes les cambres i estàncies, coraces, rodelles, espases i llances.

Diferències ben notables cal veure entre els vells casals de possessions situades en els termes del pla de Mallorca, i de les existents en la muntanya, com igualment entre les de l'interior de la illa i les que s'alcen prop de la costa marítima. És lògic que no necessitaven aquelles les precaucions i defenses que la seva situació imposava a les que la mar banyava ses confrontes, per això és que consemblants formes de defensa podem veure en les del termes marítics i modalitats en les restants.

Però amb el temps aquelles grans heretats anaren-se dividint i subdividint notablement, augmentant en la major part de termes municipals de la illa en gran manera el nombre de possessions a costa de la seva extensió, i arribant als segles XVIII i XIX se fa ben notori aquell augment.

Vendes o segregacions de terres foranes de les primitives alqueries, constitució de dots i assignacions de béns per formar modestos patrimonis a fills segons, concanvis amb altres terres, eren capitals motius de formació de sens nombre de petites possessions que avui existeixen.

Mai a Mallorca s'ha anat contra el temps. Per això cal veure i apreciar clarament la corrent, apuntada ja en l'edat mitjana, de fraccionar les grans extensions de terres (1) donant modestes propietats i re-

(1) Aquestes, exceptuant reduït nombre, sols segueixen en velles possessions de marina, salobrats, en desolades possessions de muntanyes que vulgarment deim *pelades*, en les que fins i tot no se pot tenir bestiar de rendiment proporcionat a la seva gran extensió i que no són susceptibles de millorament. Qui hagi trescat Mallorca pam per pam corrent tants i tants de paratges incults corroborarà l'expressat. En particular en el terme d'Artà n'existeixen avui de relativa extensió que són de ínfim rendiment.

partint-les entre els fills menors, que sovint veim que ells mateixos o sos fills i nets havien de conrar personalment, originant a Mallorca una classe social modesta i honorada digne de tot respecte i consideració.

Doncs bé, a la importància de la possessió corresponia generalment la del seu casal en les susdites centúries, i passa avui que restes d'aquell són delators de la categoria de l'heretat de que n'eren alberg.

En moltes de les principals sofriren aquests edificis les transformacions pròpies de les èpoques que corrien, i actualment veim el casal gòtic de la gran possessió del pla a finals de la centúria XV^a, que encara avui se pot estudiar en l'antiga possessió *Son Sant Joan* (Son Arrossa-Sansellas) establerta des de la segona meitat del segle XIX pel Marquès de la Romana, ara d'innumerables particulars; *Son Fortesa* de Santa Margarida, del renaixement, també establert i son casal derruït al present i tantes altres que seria interminable la seva enumeració.

Però hem de fer constar i remarcar especialment el caràcter dels casals de la possessió mallorquina de importància, donat als mateixos en les centúries XVII i XVIII i sobretot en aquelles a les que sos propietaris destinaven fixes temporades de residència.

Si, com diu un autor del segle XVI, semblaven forteses els albergs medievals de l'alqueria o possessió mallorquina, palau o *villa* italiana pareixien les grans cases de les expressades heretats en les referides èpoques. (1)

En aquesta derrera centúria del 1700 n'és la seva principal característica que sense oblidar les necessitats utilitàries traslluïdes en les dependències destinades a fins propis dels seus cultius i produccions, puja per damunt aquest aspecte el de suntuositat que presenten les habitacions destinades als senyors, formant casi sempre cossos d'edifici separats d'aquelles oficines, contenint clastra, galeries, capella, torre,

i sovint amb jardins dignes d'ésser copiats per pintors i altres artistes.

Tenen aquests grans casals moltes d'habitacions guarnides al gust dels palaus ciutadans de to; però a diferència d'ells cal fer notar que els referits edificis són, la major part dels més coneguts pel seu relleu, aixecats de nova planta i per tal circumstància més regulars i simètrics que no els susdits palaus.

Uns i altres són mereixedors, al nostre entendre, del més sol·lícit esment i de la major cura i atenció en ésser conservats, sense mutilacions que'n deformin l'estructura que'ls dona tan característica fisonomia, per part dels seus propietaris. A tot arreu, en els països cultes, el valor històric i artístic i de turisme que representen és considerat, respectat i posat al mateix temps per tots els mitjans possibles en evidència.

I si això és exigible dels propietaris, cal, en justa correspondència a la col·laboració d'aquests al comú patrimoni cultural de la terra, que l'Estat i les Corporacions concedeixin també, per la seva part, a aquells llur protecció, no gravant excessivament amb impostos i càrregues fiscals uns edificis, la opulència aparent dels quals repretent sovint, molt més que no una vana ostentació, una forçada càrrega.

Com abans hem referit, les primitives possessions de Mallorca anaren amb el temps dividint-se i subdividint-se, donant lloc a la formació de més petites heretats que han seguit coneixent-se amb el mateix nom genèric de possessió, però sempre suposant tal nom l'existència en les mateixes terres d'un edifici.

Són regularment les cases d'aquestes petites possessions més modestes i inferiors a les que corresponen a les grans heretats, en no ésser que, com passa sovint, establertes aquelles quedi l'antic casal dins una porció de les mateixes.

JOSEP RAMIS D'AYREFLOR I SUREDA.

(1) V. El llibre publicat per Mr. Byne: *Majorcan Houses and Gardens*, que reproduïx distints casals de possessions de Mallorca que encara avui conserven aquestes modalitats.

A P E N D I X

(1340)

Die martis intitulata pridie idus septembris.
El Governador Roger de Rovenach lleva la tutoria dels fills menors del difunt En Gil Descolomers a sos oncles En Ramon i N'Alamany Descolomers i la dóna a la mare dels susdits l'honrada dona Catarina (Sacoma) no continuada en la *Taula genealògica* n.º I, esposa del cavaller Gil Descolomers, mort l'any 1338.

En el nomenament se fa constar l'honorabilitat i altres bones qualitats de l'expresada vidua.

Intercedeix en la qüestió En Francesc Sacoma «consanguineorum proximi» de dits pupils.

Die mercurii intitulata xiiij kalendas januarij anno predicto.

Es nomenen tutors dels mateixos a En Ramon Descolomers i En Francesc Sacoma, qui dóna fiança amb En Guillem Sacoma, mercader i ciutadà de Mallorca, que vivia junt la font del Sepulcre de la present ciutat.

Són, al pareixèr, aquests dos oncles materns d'En Gil Descolomers n.º V de la *Taula genealògica* I, germans de sa mare.

ARX. HIST. DE MALLORCA. — *Lib. Extraordinari* de 1339-40, fols 380 i 442.

CXXII

(1343)

Entre tots els habitants del terme d'Artá l'any 1343 a l'entrada a Mallorca de Pere IV solament el cavaller Gil Descolomers gaudia de privilegi militar.

Al honrat e molt Noble senyor Narnau de-rill Governador general de la Ciutat e del Regne de Mallorques e de les illes a aquell adiaents. R. descolomers batle en Arta per lo senyor Rey Darago e de Mallorques etc. saluts ab tota honor e reuerencia deguda. Per vigor de manament per vos senyor fet per letra vostra de les coses deuayl scrites ami e als altres batles dela llla de Mallorques vos certific quen Oguet borras notari de Mallorca actor e procurador meu axi com a Tudor den Gill descolomers nebot meu, lo qual ha priuilegi de caualler comparra dauant vos per nom meu per proceyr e oyr sentencia en lo fet dela questio qui es entre los Cauallers e generoses e qui priuilegi han militar e son habitants del Regne de Mallorques de ja part e los jurats de Mallorques delaltre. Item senyor vos certifich que en lo meu batliu no ha cauallers ni altres persones generoses e qui agen priuilegi militar si no lo dit nebot meu. Coman me senyor en vostra gracia. Dat en lalmudayna de Arta. xvj kalendas Nouembris Anno Domini Mº CCCº xliijº.

De la causa agitata int. venerabilis juratos Mayoricarum ex vna parte et militio et generosis persouas et militare priuilegiorum habentes.

ARX. HIST. DE MALLORCA. — *Lib. Extraordinari* de 1343, sens foliar.

J. R. D'A. S.

CONSTITUCIONS E ORDINACIONS DEL REGNE DE MALLORCA

CAPITOLS DE ORDINACIONS FETES PEL SR. REI
PERTOCANTS AL REGIM DE LA CASA DE LA
JURARIA DE MALLORCA. (1)

(1373)

En nom de Deu sia e de la Verge madona Santa María.

Com per los comptes dels Jurats e Clavaris

de la Universitat de la Ciutat e del Regne de Mallorques regoneguts e eximinats per certes persones per lo senyor Rey, a aso deputats e ordonats, aparega clarament que les messions e

(1) D'aquestes ordinacions, que ara trobarem completes, n'hem publicat ja les rúbriques abreujades, que aleshores coneixiem, en el primer aplec de *Constitucions e Ordinacions*.

despeses de la dita Universitat muntan mes avant que les reebudes en gran quantitat, en tant que si a asso no es prenía remey, lo dit Regne e la sua cosa publica, sens tot triça, vendría a gran pobresa e facilmente a irreparable destrucció, per so el dit senyor, per reperacio e restauracio del dit Regne e de la cosa publica e daquell, e que per messions superflues ne per carrechs de interesses e logers no venga lo dit Regne, e la dita sua cosa publica, axí com estava aperellat, a irreparable inopia e pobresa, fa les ordinacions e provisions següents, les quals vol e mana que sien haudes per practica sanccio, e sien tengudes e observades en totes coses, e per tots en la forma que es segueix

I *Pro vendicionibus impositionum.*

Primerament com les messions e despeses de la dita Universitat s'agen a fer e hajan a ixi de la reebuda daquella, la qual reebuda esta en does coses, so es, en la venda de les impositcions del dit Regne e en lo dret de la aygua dels dimarts, car altres coses no es reeben per part de la Universitat e munta, uns anys ab altres la dita venda de les impositcions e dret de la aygua damunt dita, a XLV milia lliures mallorquins manuts poch mes o menys, segons los dits comptes, e per aquells comptes aparegua que de la dita quantitat roman cascun any en poder dels compradors de les dites impositcions per favor o amor daquells, o qui no son fets pagadors, o per negligencia dels Jurats o Clavaris de la dita Universitat, o daquelles persones quin han carrech, o en altra manera, gran quantitat qui munta pus de XII milia lliures per cascun any, de que es segueix gran dan a la dita Universitat, con per tal con la dita Universitat roçega per la dita forma les dites XII milia lliures, o aquelles no son pagades en lo temps e segons que deurién aquella Universitat per pagar sos carrechs ha a manlevar la dita quantitat, e per aquella ha a pagar interes, logers e usures, los quals, de rao e bona justicia, deurién pagar aquells compradors de les dites impositcions qui no paguen en lur temps los preus per los quals compren aquelles. E per so, lo dit senyor vol, proveeyx e ordena que els Jurats de la dita Ciutat, quin han carrech e han acostumat de vendre les dites impositcions, guarden ab gran deligencia que aquelles impositcions venen a tals persones, e reeben de quelles tan bones e tan segures fermances, que

la dita Universitat sia be segura de haver los preus de les dites impositcions per terces del temps, qui los compraran, e qui per inopia o per altra manera los dits compradors e fermances no puxen esser fets ne pagadors. E si es trobava que els dits Jurats per favor, o per amor, o en altra manera faessen lo contrari, que es compte a eils e a lurs bens. E que els dits Jurats, dels preus de les dites impositcions, no puxen fer gracia o remissio alguna als compradors o fermances daquells, posat quey fossen perdents. Car siy guonyaven, per gran que sia lo guany, non farien part a la dita Universitat, e axí deuen estar a lur risch. E si remissio o gracia alguna ne feyen los dits Jurats, que aquella no valla, o que la hagen feta de lurs propis bens, e que ho hajan a restituir e tornar a la dita Universitat; car major rao es e pus profitos a la dita Universitat que aquella sia descarregada e desobligada de so que deuen, que no fer gracia o remissio a algun dels preus de les dites impositcions que es fa mes vegades per favor o per amor que per altra bona rao. E ab aytant reebren se complidament per la dita Universitat o per Clavari de aquella les damunt dites XLV milia lliures, o mes o menys, les quals vol e ordena lo senyor Rey que sien convertides en les coses en la present ordinacio contengudes e especificades. E so quen sobrara, sia convertit en reemso de censals morts, que avui fa la dita Universitat, e daquells censals morts, los quals, segons que avant se conte, han a vendre per reembre violaris e en altres coses no es puxa ne es deya convertir, ne encara en do que faessen al senyor Rey, ne en altres coses.

II *Pro vestitu Juratorum.*

Item pus que les despeses muntan mes que les reebudes, molt es necessaria cosa que les despeses sien aminvades, e no crescudes. E con los dits Jurats, qui son VI, en temps passat acostumassen de haver cascun any per lur vestir per lofici de la Juraria XX lliures de mallorquins manuts per cascun, e de II anys a ensa se hagen crescut lo dit vestir a L lliures per cascun lany. Per so lo dit senyor vol, mana e ordena que sien tornats al primer estament, so es que hagen per lur vestir cascun lany les dites XX lliures tan solament. E asso dur per temps de X anys primers vinents, e apres, aytant com al senyor Rey plaura e li sera vist que sia profitos al bon estament del Regne.

III *Pro salario venerabilis Assessoris Furatorum.*

Item per les raons dessus dites lo dit senyor ordona e proveeyx que el Assessor dels Jurats de Mallorca qui solia haver per son salari cascun any LXXX lliures, daqui avant haja per son salari cascun any L lliures e no mes avant.

IIII *Pro salario Scriptoris.*

Item com per los dits comptes aparega que cascun any son pagades ordinariament al Escriba dels dits Jurats per son salari C lliures, e part de aquestes li eren dades certes quantitats graciosament, per so lo senyor Rey, atesa la pobresa del dit Regne, vol e ordona que daqui avant lo dit Scriva no hagi per son salari sino les dites C lliures, e mes avant no li sia dat graciosament ne en altra manera. Empero lo dit Escriba haia carrech, si ja nol na, de fer los dits albarans dels Jurats, qui es dresen al Clavari, segons que avant es ordonat.

V *Pro Custode domus Furatorum.*

Item com per los dits comptes aparegua que al Guardia de la Sala son pagades cascun any ordinariament per son salari L lliures, ordona e vol lo senyor Rey, haut esguart a la pobresa del Regne que el dit Guardia no haia daçi avant sino XXV lliures.

VI *Pro salario Virgariorum Furatorum.*

Item pagaven los dits Jurats cascun any ordinariament a un Verguer de la dita Sala per salari seu XL lliures, e a ell mateyx per vestir XX lliures VI sous. Item a VI Macips de la Sala, a cascun per son salari cascun any XXVII lliures e VIII lliures e VI sous per lur vestir, los quals salaris e vestirs munten cascun any a grossa quantitat. On con los dits VI Macips no sien necessaris a la dita Sala con noy sien si no per acompanyar los Jurats, e lo dit Regne, atesos los carrechs que han e la pobresa en que son venguts, segons que dit es, no hagen mester messions vanes ne superflues. Per so lo senyor Rey vol e proveeyx, mana e ordona, que els dits VI Macips sien revocats e que daquiavant no hagen los dits salaris ne vestirs los dits Verguers ne Macips, mes que daquiavant hagen los dits

Jurats II Verguers, axi con ne havien I, qui menen los Consells e fassen los altres actes de la Sala, segons que es pertany a ofici de Verguers. E haien cascun per son salari cascun any, XXV lliures, e als qui despenien cascun any en los dits salaris e vestirs romanga a la dita Universitat.

VII *Pro salario unius Exactoris debitorum.*

Item pagaven cascun any los dits Jurats, ordinariament, a II demanadors dels deutes de la Sala, so es a cascun per son salari XXX lliures. E con aquests II noy sien necessaris, maiorment car ja es proveit sobre les vendes de les impositions per cobrar los preus de les quals, e les restes que romanien en poder dels compradors daquelles, los dits demanadors soferren algun trebayl, que daquiavant cesara, pus que en les dites vendes se tinga la practica damunt ordonada. Per so lo senyor Rey ordona, vol e mana que I dels dits demanadors sia revocat e quey romanga laltre, lo qual haia per son salari cascun any XXV lliures e no mes. E si ha fet exequcions contra aquells, qui per compres de impositions, o per altra rao deuran alguna cosa a la dita Universitat seran necessaris Capdegaytes o Saygs, que aquells paguen les persones contra les quals se faran les dites exequcions, car axi es acostumat de fer en exequcions fiscals e de la cosa publica.

VIII. *Sublata sunt salaria Sagionum capitulum scubie.*

Item pagaven los dits Jurats cascun any ordinariament a I Capdegayta e a I Sayg de la Sala, so es, a cascun XXX lliures. E con per les raons contengudes en lo pus prop precedent capitol, los dits Capdegayta e Sayg noy sien necessaris, per so lo senyor Rey ordona, mana e vol que els dits oficis sien revocats, e que daqui avant los dessus dits Capdegayta e Sayg no haien los dessus dits salaris, mas si exequcions fan de deutes de la Universitat, que els paguen les persones contra qui les faran, segons que en lo dit capitol pus longament es contengut.

VIII. *Pro officio Exequdorum.*

Item pus que el dit Regne es vengut a tan extrema necessitat e pobresa molt es raonable cosa e encara necessaria que els oficis del dit Regne, per alleviar messions a aquell sien res-

trets. Per que lo dit senyor, per be de la cosa publica, vol e ordona que el ofici dels II Exequodors de la Sala de Mallorches sia revocat, e que daquiavant fassen e exequesquen so que havien acostumat de fer e exequir los dits II Exequodors, los Consols de la mar de la Ciutat de Mallorches, als quals lo dit senyor atribueyx, ab aquesta provisio, tot aquell poder que havien los II Exequodors dessus dits. Empero jatsia que els dits II Exequodors haien acostumat de haver per lur salari, cascun L lliures, es intencio del senyor Rey e mana que els dits Consols per asso no haien maior salari, car de la pobresa del dit Regne cascun ne deu sentir.

X. *Revocatus est unus ex Clavariis.*

Item per les raons dessus dites e encara per so con en alguna bona aministracio de moneda no son profitoses ne bones moltes bosses, jatsia que en lo dit Regne en temps passat acostumasen de esser II Clavaris, e mes avant temps fou, los quals II Clavaris havien cascun per lur salari cascun ayn LXXV lliures, lo dit senyor revoca I dels dits II Clavaris. E vol, proveeyx e ordona que, daquiavant non hi haja sino I, lo qual sia elegit per los Jurats e per tot lo Consell de Mallorches. E los Jurats, ne altres persones no reeben ne distribuesquen moneda alguna de la dita Universitat mes aquest Clavari, lo qual no sia annual, mes que tinga lofici mentre be e leyalment se haura en aquell, reeba e distribuesca quals se vol quantitats de diners e altres bens de la dita Universitat, per qualsevol rao li pertanguen, e que les distribucions e dates que fara lo dit Clavari fassa ab albarans dels Jurats sagellats ab lo sagell de la Juraria, los quals albarans fassa l'Escriva dels dits Jurats, a manament daquells o de la major partida, e fassen mencio los dits albarans, largament e distincta, de la rao per la qual manaran pagar les quantitats que es contendran en los dits albarans. E part los dits albarans sia tengut cobrar lo dit Clavari en les pagues que faça apoches de les quantitats que pagara, pus que munten de XX sols ensus e si notu feya, que no li sien reebudes en compte. E haia per son salari cascun ayn lo dit Clavari LXXV lliures e no mes avant.

XI. *Diminutum est salarium Scriptoris Clavariorum.*

Item revoca lo dit senyor per les raons dessus dites l'Escriva dels Clavaris, que solia haver

per son salari cascun ayn C lliures, con aquest ofici no sia necessari, mas plau al senyor Rey que el Clavari puxa tenir I Escriva per escriure li sos comptes, al qual sien dades per son salari cascun ayn XXX lliures e no mes avant.

XII. *Diminutum est salarium Cambiatoris.*

Item con per los dits comptes aparega que es paguen cascun ayn ordinariament a I Cambiador que reeb les monedes de la dita Universitat Cl lliures, e asso sia sobres gran salari, per tal con venir moneda a taula de Cambiador profit lin segueyx, e no dampnatge. Per so lo senyor Rey proveeyx, e ordona que daquiavant lo dit Cambiador no haja mes avant de C lliures. Pero vol lo senyor Rey que, si als Reformadors ho sera vist, puxen aquest salari crexer o minvar segons que a ells parega.

XIII. *Sublatum est officium Mancipiorum*

Item ordona e proveeyx lo senyor Rey que daquiavant no sien pagades XXX lliures, les quals se paguen cascun ayn a cascun de II Mancips qui anaven de fora per les parroquies per levar los preus de les ajudes e imposicions, ans vol que aquells oficis cessen e sien revocats; mas que sien venudes les dites imposicions en aquesta manera, so es que els Compradors daquelles se obliguen de pagar lo preu de les dites imposicions dins la Ciutat de Mallorques en los termes que seran ordonats. En altra manera, passats IIII o V dies apres lo terme de la paga, lo Clavari hi trameta Saygs o Capdegaytes per fer la execucio en persona e en bens a messions e despeses dels dits compradors.

XIIII. *Diminutum est salarium Guardiani Fundici.*

Item ordona e proveeyx lo senyor Rey que el Guardia del Alfondech, qui solia haver cascun ayn per son salari I lliures, daquiavant non haja per la dita rao sino XXV lliures.

XV. *Diminutus est numerus Vigilum de Portupino.*

Item ordona e proveeyx lo senyor Rey que les VI Gaites de Portopi sien tornades a IIII e que cascun haia cascun ayn per son salari, axi con han acostumat, XXVII lliures.

XVI. *Sublatum est officium Capitanie de Alcudia.*

Item que el Capita de la vila de Alcudia, qui solia haver cascun ayn per son salari C lliures, que daquiavant no les haia, ans sia revocada la dita Capitania.

XVII. *Sublatum est salarium Virgarii Gubernatoris.*

Item que X lliures, les qual solien esser pagades al Verguer del Governador, daquiavant no les haia ne li sien pagades com lo dit senyor paga ja sa provisio al Verguer.

XVIII. *Sublatum est salarium Chirurgici*

Item que daquiavant no sien pagades a Mestre P. Saflor, cirurgia, C.L lliures, les quals cascun ayn ordinariament li eren pagades, majorment com lo dit metge sia domiciliat en la Ciutat de Mallorches, e no es troba que en ninguna Ciutat solemne haja metge cirurgia pensionat.

XIX. *Diminutum est salarium Magistri Bonanati.*

Item a mestre Bonanat metge, qui solia haver per son salari cascun ayn C lliures, daquiavant no li sien pagades sino L lliures.

XX. *Sublatum est salarium venerabilis Geraldi de Palou.*

Item que la pensio de CC lliures, les quals solien esser pagades a Miçer Gerau de Palou cascun ayn, sia revocada e que daquiavant les dites CC lliures no li sien pagades.

XXI. *Sublatum est salarium Lapiscide et Fusterii.*

Item ordona e proveeyx lo senyor Rey que el salari de XV lliures del mestre fuster, e el salari d'altres XV lliures del mestre picaperes sien revocats, e daquiavant no es paguen los dits salaris e cessen los dits oficis, e si questions hi ha que els dits oficis ho hagen a determenar que les degen pagar, e paguen los salaris daquells a coneguda dei Mostassaf de la Ciutat.

XXII. *Sublatum est emolumentum Mostassafi*

Item, con per los dits comptes aparega que eren pagats uns ayns ab altres, los quals havfen a tornar al Mostassaf de la Ciutat, entorn L lliures poch mes o menys, per so lo dit senyor proveeyx e ordona que daquiavant per la dita Universitat no sia dada alcuna cosa al dit Mostassaf. Mes ordona e vol lo senyor Rey que els esdevenimens del dit ofici se partesquen per tres parts, la una de les quals haia lo senyor Rey, l'altra haja lo dit Mostassaf per son salari, l'altra lacusador, si ni ha e si acusador noy ha, que aquella tersa part sia de la obra del mur.

XXIII. *Sublatum est salarium Ponderancium mercis.*

Item ordona lo senyor Rey que L lliures ques acostumaven de pagar cascun ayn a II Pesadors de la mercaderia, so es, a cascun XXV lliures daquiavant no les sien pagades, ans sia revocat lo dit ofici, e que los dits salaris paguen los mercaders, a qui serveeyx lo dit pes.

XXIII. *Sublata sunt officia et salaria Exequentorum captivorum.*

Item que C lliures, que cascun ayn se acostumaven de pagar ordinariament a II Exequadors de la custodia dels Catus daqui avant no sien pagades, ans sia revocat lo dit ofici e que cascun qui haja catus, guart aquells.

XXV. *Sublata sunt officia Gardie vigilum Civitatis.*

Item, con per los dits comptes aparega que cascun ayn ordinariament eren pagades, so es al Mestre de la Gayta de la Ciutat L lliures, e a XXVIII homens de la dita Guayta, qui fan aquella, CCCCLXVIII lliures X sous. E jassia asso se fassa per ordinacio e auctoritat reyal sia contra franchesa reyal que diu e mana que la dita Gayta sia feta per parroquies. Per so, lo senyor Rey, per be de la cosa publica del dit Regne, e per aleviar messions a aquell, revoca lo dit ofici, e torna la dita Gayta al estament de la dita franchesa, e que daqui avant les dites quantitats no sien pagades, ans la dita Gayta sia feta segons forma de la dita franchesa, de la qual Gayta algun no sia excusat sino clergues e jueus, per privilegi o franchesa quen hagues-

sen, posat que fos cavaller o persona generosa, si donchs no eren persones que hagen acostumat de tenir e tenguen cavalcadures per lur cavalcar, ans hagen a fer la dita Gayta segons que els vindra e manat lor sera. E el Governador, Verguer e Batle e altres oficials del dit Regne, aquells a qui es pertanga per imposicio de penes o per exaccio daquelles, e en altra manera, segons que els sera ben vist, ab gran diligencia fassen fer la dita Gayta e forsen e destrenguen cascun a fer aquella o den a metrey persones suficients a llur propia messio, e daquí avant la dita Universitat noy haja a fer messio alguna, e la dita Gayta se fassa be e complidament per tuicio e bona Garda del dit Regne e de la sua cosa publica.

XXVI. *Diminutum est salarium Syndicorum forensium et procerum.*

Item com per los dits comptes aparega que als Sindichs e Prohomens de les parroquies de fora, los quals cascuna vegada que a asso son citats per los Jurats de la Universitat de la Ciutat e del Regne de Mallorches, venen a aquella Ciutat al Consell e altres afers tocants la dita Universitat, sien estades pagades diverses quantitats de monedes per lur salari dels dies que estan en la dita Ciutat per los dits afers e anant e vinent, so es a cascun III sous per cascun dia, e oltra aquells sien estats pagats als dits Sindichs e Prohomens per les Universitats de les parroquies don eren II sous per cascun lo dia, axi que els dits Sindichs e Prohomens havien cascun VI sous per cascun dia de salari, e aquest salari sia fort inmoderat e carregos a la dita Universitat, e encara que els dits Sindichs e Prohomens no sien homens de tan gran estament que degen haver tan gran salari, majorment que ja antigament era acostumat, segons que sen ha hauda informacio dels dits Sindichs e Prohomens, no prenien per lo dit lur salari sino II sous tansolament per cascun dia, los quals pagaven les dites parroquies don eren, tro que per lo Rey en Sanxo fo declarat que, mentre que la dita Universitat culiria ajudes e imposicions comunes en tot lo Regne, fossen pagats los dits Sindichs e Prohomens de fora dels diners comuns de la dita Universitat e no de les dites parroquies. Per so lo dit senyor, per les raons necessaries damunt en los presents capitols contengudes ordona, vol, proveeyx, e mana que daquiavant los dits Sindichs e Pro-

homens no hagen ne puxen haver per la dita rao mes avant de II sous cascun dia per cascun, los quals lur sien pagats dels diners comuns, e mes avant nols sia pagat per la rao dessus dita, anant, estant e tornant, ne les parroquies don seran trameses los sien tengudes de donar alguna cosa dels dits II sous, que els han acostumats de pagar, ne en altra manera, mentre que ajudes ne imposicions comunes haura en lo dit Regne, con en temps que en lo dit Regne no haja imposicions ne ajudes comunes. En aquell cas declara lo senyor Rey que els dits II sous sien pagats per les parroquies don seran, segons la forma antiga, e mes avant dels dits II sous en alguna manera no els sia dat ne pagat.

XXVII. *Provisio salarii solvendi super habendo consilio.*

Item com per los dits comptes aparega que els dits Sindichs e Prohomens, apres que per les raons en lo pus prop precedent capitol contengudes son apellats, son inmoderament detenguts en la Ciutat, e aquest deteniment se sequescha, segons informacio que sen ha reebuda, per tal con apres que els dits Sindichs e Prohomens de fora son per los dits afers en la Ciutat, algunes vegades si II o III dels homens del Consell de la Ciutat hi fallen, no enanten a tenir lo Consell o fer los afers altres per que los dits Sindichs e Prohomens seran apellats, no contrastant que aquells Sindichs e Prohomens, que axi detenen per falta dels dits II o III quiy falran, segons que dit es, prenguen lur salari complidament. De que es segueix gran dan a la Universitat. Per so lo senyor Rey vol, ordona, proveeyx e mana que, daquiavant, pus los dits Sindichs e Prohomens, el dia que sera assignat, seran en la Ciutat no contrastant la ausencia daquells del Consell de la Ciutat quiy falran, lo dit dia assignat lo Consell proceescha e anant a fer los afers del Regne per los quals seran apellats al dit Consell. E si per ventura per colpa dels dits absents, so es que no hey fossen lo dia assignat, lo Consell havia alogniar, o no podia anantar en los dits afers, e per aquesta rao los dits Sindichs e Prohomens de fora hi havien aturar, ordona e vol lo senyor Rey que en aquell cas paguen la messio daquells, aquells per colpa dels quals lo dit Consell cessara. Empero es entes dels dies que el dit Consell cessara oltre lo terme que els sera assignat.

XXVIII. *Sublatum est salarium vestitus Syndicorum forensium sub condicione.*

Item, com per los dits comptes aparega que cascun ayn son estats pagats als Sindichs de les parroquies de fora per lur vestir C reyls dor e asso per ordinacio del senyor Rey. Per so lo dit senyor, per les raons dessus dites, revoca la dita ordinacio, e vol e ordona e encara mana que, daqui avant no hagen los dits C reyls dor. Empero los Reformadors sapien si en temps antich los dits Sindichs havien res per lo dit vestir e si troben que res ne haguessen, plau al senyor Rey que allo hagen.

XXVIII. *Sublata est anticipatio peccunie Syndicorum forensium.*

Item com, segons que apar per los dits comptes, sien estats pagats e anticipats als dits Sindichs e Prohomens de fora C L reyls dor cascun ayn, los quals la Universitat de la dita Ciutat, per sentencia arbitraria donada per mossen Bernat de Tous, ladonchs Governador de Mallorches entre la dita Universitat de una part e los Prohomens de fora de la altra, son tenguts dar e anticipar cascun ayn als dits Sindichs per fer les messions del Sindicat en paga *pro rata* daquella quantitat de moneda, la qual cascun ayn los dits Sindichs e Prohomens han a cobrar de les messions e despesses que els Jurats de la Ciutat fan cascun ayn en totes coses, en les quals los dits Prohomens de fora no deuen res pagar, ans deuen de les dites messions a sou e lliura cobrar, segons que valen les ajudes, axi de la Ciutat com de les parroquies de fora, e tot so que per la dita rao, los dits Prohomens de fora ne cobren deuen convertir e son tenguts, segons sentencia del Rey en Sanxo, en reparacio de camins, de ponts, daygues e en altres consemblants obres. E les dites C L lliures los dits Sindichs hagen despesses e despenen en messions del dit Sindicat, no tocans comuna utilitat, per que es derogat a la dita sentencia e declaracio del dit Rey en Sanxo, e torna en dampnatge de la cosa publica del dit Regne. Enperamor dasso lo dit senyor Rey, per les raons dessus dites, proveeyx, vol e mana que, daquiavant los dits Jurats e Universitat de la dita Ciutat, ne el Clavari daquella no sien tenguts de pagar ne anticipar les dites CL lliures als dits Sindichs e Prohomens de fora, mas que en la fin del ayn, vistes e regone-

gudes les messions en les quals los dits Prohomens de fora no deuen contribuir, que els sia restituit per los dits Jurats so que en deuran cobrar, e que els dits Sindichs e Prohomens de fora tota aquella cosa que en cobraran, ho degen despendre e convertir en reparacions de camins, de ponts e daygues e en altres consemblants obres.

XXX *Quod forenses non possint facere talla sine licentia Vices Gerentis.*

Item, ordona, proveeyx, vol e mana lo senyor Rey que de tot so que els dits Sindichs e Prohomens en temps passat de les damunt dites messions e despesses, en les quals ells no deuen pagar, segons que dit es, ne contribuir alcuna cosa, han reebut e cobrat e daquiavant cobraran e encara de tots talls, que les dites parroquies de fora per qual sevol rao e manera han fets e faran daquiavant entre ells, sien tenguts de retre compte los dits Sindichs e Prohomens, so es de present, del temps passat e daquiavant cascun ayn en poder de III persones ordonades e deputades a oir e difinir los comptes de la Universitat damunt dita, e den Arnau Burgues del ofici del racional, lo qual lo senyor Rey tramet a Mallorches, segons que avant es proveit e ordonat. E que Mossen Berenguer Dabella e Mossen Olfo, reformadors del dit Regne, mentre Mossen Berenguer sera en aquell Regne, o com ne sera absent lo dit Mossen Olfo, o altre portant veus de Governador de Mallorches, a requesta dels Jurats e encara sens requesta, forsen e des trenguen los dits Sindichs e Prohomens per imposicio de penes e exaccio daquelles, a retre los dits comptes segons la forma dessus dita. Declarat per lo senyor Rey que daquiavant les dites parroquies no puguen fer alguns taylls entre si sens licentia del dit portant veus. E en aquell cas que el dit Governador sia per ells request, que els do licentia de fer talls e regonega diligentment e sapia si es necessari de fer los dits talls, e si troba que necessari, just e raonable sia de fer los dits talls, que els en do licentia. En altra manera no.

ANTONI PONS.

(Continuarà)

CONFRARIES RELIGIOSES EN MALLORCA. *

ANYS 1478-84

XIII

ORDINACIONS

DE LA CONFRARIA DE L'ASSUMPCIÓ DE
LA MARE DE DEU, PARROQUIA
DE MANACOR

(20 maig 1482)

Nouerint vniuersi Quod Anno anatiuitate Domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo, die vero vicesima mensis Madii, Reuerendissimo in Christo patre et domino domino Didaco, diuina miseratione Maioricensi Episcopo, serenissimi domini Regis Cancellario et consiliario, instudi sui Episcopalis palatii presentialiter existente, Aduenerunt venerabiles Anthonius Parato et Nicholaus Crespi, notarius, jurati parrochie de Manacor, et tam nomine eorum quam nomine aliorum conjuratorum presentarunt paternitati sue ac legi et intimari requisierunt et fecerunt per Julianum Figueres, notarium et scribam sue paternitatis, capitula tenoris sequentis:

Com la sglesia parroquiall della vila de Manachor sia stade fundade e hedificade principalment alahor de nostro senyor Deu Ihesucrist sots in vocacio della sacratisima e intemarade verge Maria mare sua e della gloriosa assumpsio de aquella, E per so los fundados e edificados della dita sglesia en lo retaula posat en laltar maior de aquella, So es en la post mitjane, posaren de pint la figura e semblansa della dita verge Maria mare de Deu, demostrant quant gloriosament e ab quanta compayia de angels fonch per lo seu omnipotent fill alt en paradís en cors e en anima muntade e glorifcade; E com la dita sglesia, e signantment lo cap de aquella, no stigue axi abilade ne ordenade ahonor de Deu omnipotent e della dita sacratisima mare sua sots in vocacio della qual, axi com damunt es dit, es stade fundade e hedifcade com deuria, Los honrats batle, jurats, preueras curats, eaxi beneficiats com no beneficiats, e altres honrats homens e prohomens della dita vila, moguts per pura deuocio, ab deslberade pensa e ab voluntat e consentiment quasi della

maior part dels singulars habitados deaquella, an determenat statuir e ordenar, si al senyor bisbe plaura, ffer en la dita sglesia, sots la dita in vocacio, vna especiall e generall confrarie, en la qual cascun confrare hage e sia tingut pegar cascun any ans della festa della dita assumpsio quatre sols cascun any en ornaments e abiliments della dita sglesia e confrarie, sagon als dits confrares apparra a sera vist ffahedor; e que pegant cascun any cascun confrare, are sia home are sia dona pus sia cap de vna casa, sien confrares della dita confrarie los infants e familia de aquell, E mes que sia posat en la dita sglesia hun basi lo qual deman per la dita confrarie, e tot lo que prosahira de aquell e tot lo ques acaptara e prosahira de aquell sia axi matex conuertit e mes en obres e augmentacio della dita confrarie.

Item per so ques pusquen mostrar los confrares della dita confrarie e [lo] ques pproshira de aquela e axi matex lo quis despendra, an statuit e ordinat que sia comprat hun bel libre en la cuberta del qual sia pintade, quant millor fer sepora, la gloriouse assumpsio della dita mare de Deu aduocade nostra, en lo qual libre sien [con]tinuats Los presents [e de]ual scrits capitols, ab la aprobacio e autorizacio de aquels per lo dit Senyor bi[sbe].... e tots los confrares della dita confrarie nominatim, Eaximatex hi sien continuats las eleccions dels obres e administrados della dita confrarie cascun any ffahedores, e los comptes de rebudes, dades e despesas per aquels ffetes e condepnacions e absolucions sagon lo compte que daran, E noresmenys hi sien continuades determinacions, si alsunes sen aura atter, per la dita confrarie.

Item per quant la dita confrarie no pot star ne esser regide bonement per tots los dits confrares, an statuit e ordinat que sien elegits cascun any en obres execudors e administradors de aquella quatre bonas personas, de bona ffama, vide e conuersacio, dels confrares empero della dita confrarie e no daltres, soes lo present any de continent e de quiauant cascun any lo digmenge apres la ffesta de Sant Miquell arcangell per tots los dits confrares o la maior part de aquels, la vna della[s] quals hage esser cluari, laltre hage amanar lo baci, laltre lauar los quatre sols de cascun confrare, e laltre hage

* V. BOLLETÍ DÚMS. 622-623-624-625-6:6 i 627 628

e sia tingut en lastiu anar per les eras e per la vila acaptar a obs della dita confrarie e ajudar en totes coses mirans? ala dita confrarie, per veus en aquesta manere, soes que cascun confrare qui volra esser en la dita eleccio dels dits obres, per so que milor e sens vergoya de algun ne temor pusque donar la veu aqui be li vendra, scriura o ffara scriure aqui volra los noms de aquels que volra sien obres, e qual volra que sia clauari, e qual baciner, e qual leuador, e qual ffara los acaptiris, e que totes las dites sedoles hagen esser mesas en hun sach en secret, presents tots los dits confrares e batle della dita vila, e quant totes las dites sedolas seran mesas en lo dit sach en presencia de tots los dits confrares, sien tretas del dit sach per lo dit honorable batle de vna a vna, e los noms quis trobaran scrits en cascuna de aquellas sian scrits en hun ffull de paper sagons seran atrobats en la[s] dites sedolas, e aquels quis trobaran en mes veus hagen esser obres per aquel any della dita confrarie e administrar cascun lo carrech de ques trobara en mes veus, be e diligentment, alahor de Deu omnipotent e della dita aduocada nostre mare sua, e a honor lur e augmentacio della dita confrarie.

Item ab tot que la jornada de mudar los obres e administrados della dita confrarie sia ja desus designada e sia e sera in eternum acascun dels dits confrares prou manifesta, amaior cautela empero e per que algun no pusque ignorancia allegar, an statuit e ordinat que lo vicari della dita sglesia qui lo digmenge abans della [dita] jornada amudar los dits obres designada muntara ala trona hage a dir..... que lo digmenge lauors saguent se mudaran los obres della dita confrar[i]e, e que pregunen atots los dits confrares que hi sien amudar aquels e en hoyr los de comptes de tot lo que administrat auran, sagons deual es ordonat.

Item que los obres baciner, lauador e executor dels acaptiris hagen e sien tenguts quatre veguades lany, soes de tres en tres mesos, de posar lo que auran rebut, leuat e acaptat della dita confrarie de posar en poder del obrer clauari, e que cascun dels se hage afer ffer aaquel apocha e albara de aso que li de posaran, per so que cascun dels pusque mostrar que auran en poder de aquell de posat e quen pusque aaquel esser demanat pus ffacilment compte e raho.

Item que cascun any en continent que seran trets altres obres los obres vels hagen adonar

compte e raho della lur administracio als obres nouels e liurar aaquels, o pur al obrer clauari, tot lo que en poder lur se atrobara restar della dita confrarie, presents tots los dits confrares, e si nou ffeyan que sien ipso facto incorreguts o incorregua aquell qui contraffara en sentencia de vet, la qual pena are per lauors per lo senyor bisbe, si plesent li sera, los sera imposada, e que los vicaris della dita sglesia los hagen adennunciar cascun digmenge publicament quant la maior part della gent sera en aquella a la trona per scomunicats, e si nou ffeyen que sien ipso facto encorreguts en sentencia de vet.

Item per so que los dits obres no pusquen alguna ignorancia allegar, an statuit e ordonat que en continent que los obres seran elegits cascun any los presents e deual scrits capitols los hagen esser lests e publicats, de mot amot, e que al peu della lur eleccio se hage a ffer acte com los dits capitols los son stats lests e publicats.

Item an statuit e ordonat que cascun any a la ffeitiuitat della dita gloriosa assumptio della dita sacratissima verge Maria sien ffetas candelas blanques, e quen sia donade acascun confrare vna la vigilia della dita ffeitiuitat, las quals candelas los dits confrares hagen tenir cremants deles completes della dita ffeitiuitat, e aximateix sien ffets fer quatre ciris blanchs, a conegude dels obres, los quals ciris creman la dita ffeita tant [quant la] dita missa se dira deuant laltar maior, e axi matex creman en cascuna [festa] della dita verge Maria, e a les ffeitas della Natiuitat de Ihesucrist, della resurreccio de aquell e de sincogesma, ala missa quant lo sagrat cors de Ihesucrist se lauara, e Noresmenys se hagen aportar dos dels dits ciris cremant aacomparar lo sagrat cos presios de Ihesucrist quant algun dels dits confrares sera posat en cars de malaltia e combregara en casa sua o daltri, e axi matex en la extrama unzio.

Item perso que lo dit sagrat cors presios de Ihesucrist sia milor acompayat quant algun dels dits confrares della dita confrarie sera pposat en la dita necessitat de combregar o per unciar? en cassa sua per malaltia o alias, e sia milor Deu pregat que ajud a la necessitat de aquell, an statuit e ordonat que sia suplicat lo dit senyor bisbe que sia de merse donar e atorgar a cascun dels dits confrares qui en tal processo sera e pregara a Deu per aquel quoranta dies de perdo, vltra los qui ia hi son atorgats.

Item an statuit e ordonat que cascun con-

ffrare qui pessara de aquesta vida en laltre, per so que los altres confreres hagen plena noticia della mort de aquell e pusquen esser a la sepultura, lamort de aquell hage esser publicada per lo corredor o altre qualseuoll persona per los lochs acostumats della dita vila migensant so de vna campane per lo qui la dita publicacio ffara portadora e pulsadora, pregant atots los confreres que pregnen Deu per la anima de aquell e que sien a la sepultura, designant la jornada quel soterreran, e que sia suplicat lo dit senyor bisbe quesia de merse donar a tots aquels qui a tal sepultura seran e acompayaran la creu quoranta dies de perdo, e que lo publicador la dita mort sie pegat aconeguda dels obres.

Item an statuit e ordonat que si aigun confrere morra no trobants e facultats ne bens de aquell de hon se posques cobrar que sia cubert dels diners della dita confrarie.

Item que mort algun confrere o confreressa della dita confrarie, dins vna sepmane apres que sera mort omorta sia cantada solemnement per los preueras della dita vila per anima de aquell dit confrere o confreressa vna misse de requiem, [e] que sien donats al preuera qui le dita misse celebrara dotze diners, [e a cascun] dels altres qui en lo offici de aquella entreundra e pregara Deu per [a]quella anima sengles sis diners acascun, e axi matex que sia suplicat lo dit Reuerend senyor bisbe que sia de se merse donar e atorgar acascun dels dits confreres qui en la dita misse sera e pregara a Deu per lanimade aquell quoranta dies de perdo.

Item per que la dita confrarie sia milor augmentada e de aquella la dita sglesia se pusque algun tant ornar milor que vuy no sta, an statuit e ordonat que sia suplicat lo dit Reuerendissim senyor bisbe vulla donar e atorgar acascuna persona, vullas sia confrere o no, qui mes auant dels dits quatre sols donara e pegara e per cascuna almoyne que hi ffara e dara al basi de aquella quorante dies de indulgencia e perdo.

Item an statuit e ordonat que si are o en sdeuenidor algun dels dits confreres era posat en necessitat de pobresa, per malaltia o decrepitud o alias, que sia subuengut e socorregut Jels diners della dita confrarie aconeguda dels obres qui seran, e del qui per la dita raho los dits obres despendran hagen esser creguts de lur sola paraule, pus tots hi concorden, sens que no sien tinguts dir aqui ho han donat ne per quina necessitat, pero que sien tinguts menar ne compte per menut.

Item an statuit e ordonat que los dits obres hagen e sien tenguts en la dita f festa della dita asumpcio della dita sacratisime e intemerada mare de Deu treballar ab suma cura e diligencia en hauer ffrare qui le dita jornada predich en la dite sglesia, e ffer solempnizar le dita f festa ab iuglas, axi en lo spiritual com en lo temporal, e axi matex correr oques e ballar, s agons es acostumat.

Quibusquidem Capitulis presentatis, lectis et intimatis, confestim prefatus Reuerendissimus dominus Episcopus, illis visis et lectis, mandauit illa in actis Curie continuari; Et cum hiis Attendentibus ad ingentem deuotionem dictorum confratrum quam habent erga Sanctam ecclesiam et Sacratissimam virginem Mariam non indigne merentur vt petitionibus eorum illis presertim que ex deuotionibus feruore prodire conspiciunt et per que diuini cultus augmentatur eadem Capitula concessit et admisit, illaque laudauit, [aprobauit], auctorizauit et confirmauit. Et vt dicti confratres et alii Christi fideles, presentes et futuri, ad deuotionem inclinentur ac iam deuoti Christi fideles donis spiritualibus ad deuotionem feruentius inducantur, de omnipotentis Dei misericordia et beatorum Petri et Pauli apostolorum auctoritate confisa omnibus vere penitentibus et confessis qui pura deuotione conuenient ad dictam ecclesiam et manus porrexerint, adiuices contentaque in singulis capitulis circa diuini cultus augmentum factis adimpleuerint, et qui in celebrationibus missarum et festiuitatibus indictis capitulis designatis et in vigilia et festiuitate dicte Sacratissime virginis Marie interfuerint, et in illis diebus dictam ecclesiam visitauerint, suasque pijs elemosinas ad ornamentum et aliarum jocalium dicte ecclesie elargientur, et vt conseruentur et manuteneantnr luminaribus, libris, calicibus et alijs ornamentis emansuris, omnibus benefactoribus quadraginta dies pro qualibet elemosina de inunctis eis penitentijs misericorditer auctoritate ordinaria indomino relexauit. Mandantes vicario dicte ecclesie, Subpena xxv librarum fisho Curie aplicandarum, quatenus totiens quotiens fuerit requisitus, populo ad diuina congregato, predictam indulgentiam denuncient et publicent, sipenam predictam cui piunt euitare.

(ARX. EPIS. DE MALL — *Llib. Colacions de 1480 84, sens foliar.*)

PERE A. SANXO.

(Continuarà)